

Turkologija u kontekstu proučavanja kulturne baštine Bosne i Hercegovine

Pionirskim radovima o bosanskohercegovačkom stvaralaštvu na orijentalnim jezicima započelo se sa predstavljanjem značajnijih autora iz Bosne i Hercegovine koji su pisali na arapskom, turskom i perzijskom jeziku. Prvoj generaciji istraživača ovog bogatog stvaralaštva pripadaju Ibrahim-beg Bašagić, koji je u časopisima *Bosanske salname* i *Vatan* objavio prve biografije autora na orijentalnim jezicima, i Mehmed-beg Kapetanović Ljubušak koji je u svome djelu *Istočno blago* (objavljenom 1896.) ponudio prijevod gazela Derviš-paše Bajezidagića. U drugoj generaciji istraživača koja je živjela i djelovala početkom 20. stoljeća primjetan je pomak u aktivnostima osvjetljavanja kulturne prošlosti Bosne i Hercegovine, u vidu sveukupnog predstavljanja autora i djela i na arapskom i na turskom i perzijskom jeziku. Taj je period snažno obilježen radovima Safvet-bega Bašagića, poput prvog sumarnog pregleda bosanskohercegovačkih pisaca na orijentalnim jezicima pod naslovom *Kratka uputa u prošlost Bosne i Hercegovine* (1900), ali i kataloga pod naslovom *Popis orijentalnih rukopisa moje biblioteke*. Bašagićev kontinuiran rad na istraživanju i prevođenju djela bosanskohercegovačkih autora na turskom jeziku rezultirao je doktorskom disertacijom *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti* i leksikonom *Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u Turskoj Carevini*. Bašagićev naučnički ideal bio je da napiše historiju bošnjačke književnosti na orijentalnim jezicima, ali je jasno kazao da to nije moguće u njegovom vremenu. S obzirom da je u svome radu primjenjivao znanstvenu metodologiju Bašagić se s pravom može nazvati pionirskom turkologije u Bosni i Hercegovini.

Nakon Bašagića, pregled sveukupnog stvaralaštva na arapskom, turskom i perzijskom jeziku objavio je i Mehmed Handžić 1930. na arapskom jeziku.¹

¹ Muḥammad ibn Muḥammad al-Ḥānḡī al-Bosnawī, *al-Ġawhar al-asnā fī tarāḡim ‘ulamā’ wa šu‘arā’ Būsna*, al-Qāhira, 1349/1930.

Ovaj je pregled 1933. godine objavljen i na bosanskom jeziku.² Kada je riječ o prijevodima djela sa turskog jezika napomenimo da je prvi fragmentarni prijevod *Ljetopisa* Mula Mustafe Bašeskije uradio Riza Muderizović i objavio ga 1919. godine³. Među prvim studijama posvećenim određenom autoru jeste rad Mehmeda Tajiba Okića pod naslovom “Jedan zaboravljeni istoričar XVIII veka – Ahmed Hadžinesimović iz Prusca”.⁴ Rad osim osvrtu na značajnije hroničare iz Bosne i Hercegovine koji su ostavili značajna djela na turskom jeziku, predstavlja *Hroniku* Ahmeda Hadžinesimovića iz Prusca napisanu na turskom jeziku.

Nakon Drugog svjetskog rata utemeljene su dvije značajne ustanove za izučavanje orijentalnih jezika, obje 1950. godine, a to su Filozofski fakultet u Sarajevu (Odsjek za orijentalistiku) i Orijentalni institut u Sarajevu. Orijentalni institut utemeljen je kao samostalna naučna institucija u čiji je fond uključena i bogata arhivska i rukopisna zbirka Zemaljskog muzeja (nekadašnjeg Balkanološkog instituta). Najzaslužniji za početak rada Orijentalnog instituta bio je akademik Branislav Đurđev, dok su dr. Hazim Šabanović, prof. Hamid Hadžibegić, akademik Nedim Filipović, dr. Besim Korkut i dr. dali posebno značajan doprinos u prvim decenijama rada ove ustanove. Orijentalni institut pokreće i časopis *Prilozi za orijentalnu filologiju* u kojem se već od prve godine rada ove institucije objavljuju rezultati naučnih istraživanja. Taj prvi period obilježili su filolozi “starije generacije” koji su bili i prvi saradnici časopisa *Prilozi za orijentalnu filologiju*, Šaćir Sikirić i Fehim Bajraktarević. Potom se ističe naučnoistraživački rad Omera Mušića čiji je primarni fokus istraživanja bilo izučavanje književne baštine na turskom jeziku. Sedamdesete godine prošloga stoljeća je obilježilo publiciranje epohalnog djela Hazima Šabanovića *Književnost muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima* (1973). Kasnijoj generaciji istraživača pripada i Salih Trako čiji je doprinos u ovoj oblasti

² Mehmed Handžić, *Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana*, Vrhovno starješinstvo islamske vjerske zajednice, Sarajevo, 1933; Državna štamparija, Sarajevo, 1934.

³ Riza Muderizović, *Kronika Mula Mustafe Bašeskije: prevod iz turskoga*, Zemaljska štamparija, Sarajevo, 1919.

⁴ Tajib Okić, “Jedan zaboravljeni istoričar XVIII veka – Ahmed Hadžinesimović iz Prusca”, *Kalendar Gajret za 1939.*, Sarajevo, 1940, 159-191.

višestruk. Naime, on je radio na obradi i katalogizaciji rukopisa, na čemu je bazirana njegova prevodilačka aktivnost kao i objavljeni naučnoistraživački radovi. Zapažen rad u oblasti izučavanja bosanskohercegovačke kulturne baštine ostvarila je i Lamija Hadžiosmanović, kao autorica nekoliko radova o književnosti na turskom jeziku i Vančo Boškov, koji je poput Trake, pored istraživanja književnosti na osmanskome turskom jeziku, radio na obradi i katalogizaciji rukopisne građe.

Istovremeno s osnivanjem Orijentalnog instituta osnovan je i Odsjek za orijentalistiku (danas Odsjek za orijentalnu filologiju) na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Pored izučavanja savremenih orijentalnih jezika i književnosti posebna pažnja posvećena je proučavanju književne baštine Bošnjaka koja je nastajala u vrijeme osmanske vlasti u Bosni i Hercegovini. Među stručnjacima koji su izučavajući rukopisnu književnu građu stasali na Orijentalnom institutu a potom kao nastavnici počeli prenositi svoje bogato iskustvo studentima orijentalne filologije Filozofskog fakulteta u Sarajevu nezaobilazno je ime prof.dr. Fehima Nametka. Malo je takvih naučnika poput Fehima Nametka čiji se lik i djelo mogu poistovijetiti s izučavanjem književne baštine Bošnjaka na orijentalnim jezicima, a prije svega one na osmanskome turskom jeziku.

Još od svog prvog zaposlenja 1966. godine na Orijentalnom institutu u Sarajevu pa do danas, napisao je i priredio veliki broj knjiga, uredio i recenzirao niz izdanja kako Orijentalnog i Bošnjačkog instituta tako i drugih izdavačkih ustanova, iz oblasti književnosti Bošnjaka na osmanskome turskom jeziku. Doktorska disertacija, kasnije objavljena kao knjiga pod naslovom *Fadil-paša Šerifović, pjesnik i epigrafičar Bosne* iz 1979. godine bila je njegova prva opširnija studija koja je našu književnu baštinu prezentirala naučnoj javnosti. Potom su uslijedile knjige *Pregled književnog stvaranja bosansko-hercegovačkih Muslimana na turskom jeziku*, *Divanska poezija XVI i XVII stoljeća*, *Divanska književnost Bošnjaka*, *Pojmovnik divanske i tesavvufske književnosti*, *Historija turske književnosti* i druge koje su postale temeljni izvori za proučavanje divanske književnosti u Bosni i Hercegovini. Studiozni pristup i rad na rukopisnoj građi Fehima Nametka iznjedrio je i kataloge orijentalnih rukopisa Bošnjačkog instituta i Gazi Husrev-begove biblioteke u Sarajevu.

Posvećenost i predani rad Fehima Nametka u izučavanju književne baštine Bošnjaka na orijentalnim jezicima, osobito one na osmanskome turskom jeziku inspirirao je i nastanak ovog zbornika priređenog u povodu 80. godišnjice njegovog rođenja. Zbornik je podsjetnik na naš dug prema slavljeniku kao profesoru, naučniku i baštiniku tekovina koje su zahvaljujući njegovim postignućima reafirmirane i iznova aktualizirane. Tematska raznolikost zbornika koji sadrži ukupno 10 radova i jednu bibliografiju svjedoči o Nametkovom utjecaju na razvoj naučnih oblasti kao što su filologija, historija i kulturna baština čime je utrt put brojnim generacijama turkologa. Zahvalni smo svim autorima radova, koji su prepoznali našu namjeru da zbornikom odamo počast i priznanje za sveukupan doprinos bosanskohercegovačkoj turkologiji te tako doprinijeli da se ovim posebnim izdanjem nastavi rad na promoviranju turkologije, osobito u oblasti kulturne baštine Bosne i Hercegovine.

Glavne urednice
Alena Ćatović – Madžida Mašić